

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський Національний технічний
університет
ім. І. Пулюя
кафедра українознавства та філософії**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
та завдання для семінарських занять і
самостійної роботи з дисципліни «Філософія»
для студентів денної форми навчання ТНТУ
напряму підготовки:**

- 6.051702 «Технологічна експертиза та безпека харчової продукції»
- 6.050701 - Електротехніка та електротехнології
- 6.170101 - Безпека інформаційних і комунікаційних систем
- 6.050101 - Комп'ютерні науки

Тернопіль
2016

Укладач: асистент каф. українознавства і філософії
ТНТУ імені І. Пулюя **Чоп Т.О.**

Схвалено і рекомендовано до друку кафедрою
українознавства і філософії ТНТУ ім. І. Пулюя
(протокол № від 06.07.2016)

Рецензенти:

доктор філософських наук, Довгань А.О.
канд. філософських наук, Ніконенко В.М.

***Методичні рекомендації та завдання для
семінарських занять і самостійної роботи з
дисципліни «ФІЛОСОФІЯ» для студентів
денної форми навчання / Чоп Т.О –
Тернопіль, 2016. – 40 с.***

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Мета і завдання викладання дисципліни.....	4
Структура навчальної дисципліни.....	5
Методичні рекомендації до виконання семінарських занять.....	6
Плани семінарських занять.....	7
Перелік запропонованих тем рефератів та контрольних робіт.....	36
Перелік питань для складання іспиту з курсу «Філософія».....	40
Рекомендована навчально-методична література.....	43

ВСТУП

Мета курсу

Метою вивчення курсу філософії є розвиток у студентів інтересу до фундаментальних знань, стимулювання потреби до філософської оцінки історичних подій і фактів дійсності, засвоєння ідеї єдності світового історико-культурного процесу при одночасному визнанні різноманіття його форм. А також, набуття світоглядних установок, власних смислоттєвих позицій, здатності орієнтуватися в сучасному світі, підвищенні загального інтелектуального рівня культури.

Курс філософії складається з двох частин: історичної та теоретичної. В ході освоєння історико-філософського розділу студенти знайомляться з процесом зміни типів пізнання в історії людства, обумовлених специфікою культури окремих регіонів, країн та історичних епох, їх закономірностями і перспективами. Теоретичний розділ курсу включає в себе основні проблеми різних форм буття і пізнання, що розглядаються як на рефлексивному, так і на ціннісному рівнях.

Структура навчальної дисципліни

№	Назва теми	Семинарські заняття	СРС	Всього
1.	Філософія та її місце в системі культури	2	4	8
2.	Типологія філософських систем	6	20	44
3.	Філософське розуміння світу	2	16	12
Всього		12	40	64
4	Свідомість як проблема філософії	2	6	12
5	Проблема людини у філософії	2	4	12
6	Пізнання як філософська проблема	2	6	12
7	Соціальне буття та його специфіка	2	16	12
Всього		8	32	52
Усього годин		18	72	108

Методичні рекомендації до виконання семінарських занять

Кожне семінарське заняття оцінюється в **5 балів**. З них **1 бал** студент отримує за **зріз знань** у письмовій формі («п'ятихвилинку»):

- на зріз виноситься 5 термінів в межах теми, що розглядається на семінарському занятті.
- кожна правильна відповідь оцінюється в 0,1 бали.

За **усне опитування** студент отримує **4 бали**. З них:

- *повна відповідь на запропоноване питання з плану семінарського заняття) - 3 бали.*
- *неповна, але правильна відповідь (або доповнення) — 2 бали.*
- *неточна, неповна відповідь (або доповнення) — від 1 до 0,5 балів.*

За бажанням студента, з метою більш глибокого дослідження окремих питань, студент має право написати і захистити **есей** або виконати завдання зі **списку запропонованих у програмі завдань для самостійної роботи**. За повне, оригінальне, творче висвітлення теми, опрацювання **першоджерел** спеціальної літератури студент додатково отримує **2-5 балів**.

Плани семінарських занять
У людини є лише один тиран — невігластво.
В. Гюго

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Філософське осягнення світу. Категоріальне моделювання онтологічної проблематики.

Тема 1. Філософія, коло її проблем та роль в суспільстві

Основні поняття та категорії: філософія, міфологія, релігія, світогляд, раціоналізм, ірраціоналізм, онтологія, гносеологія, логіка, аксіологія, етика, естетика, діалектика, метафізика, матеріалізм, ідеалізм.

Семінарське заняття 1. Філософія та її місце в системі культури

План:

1. Світогляд і його структура. Історичні типи світогляду (міфологічний, релігійний, філософський).
2. Особливості філософії як теоретичної форми світогляду. Сутність філософської проблематики.
3. Структура філософії як теоретичної системи.

Питання для обговорення:

1. В чому суть та основне призначення філософського знання?
2. Філософія як самосвідомість епохи.
3. В яких життєвих ситуаціях людина найчастіше стикається із світоглядними питаннями?
4. Що виступає вихідними причинами переходу від міфологічного світогляду до релігійного та філософського?
5. В чому полягає складність визначення предмету філософії?

Теми доповідей та есе:

1. Генеза філософського знання.
2. Міфологія: сутність та історичні типи.
3. Релігія як тип світогляду.
4. Сутність філософії як науки.
5. Основні питання філософії.
6. Галузі філософського знання.
7. Філософія як самосвідомість епохи.
8. Філософія і філософування.
9. Оберіть одне з наведених нижче визначень філософії, та спробуйте проаналізувати та обґрунтувати своє відношення до них :
“Існує лише одне справді серйозне філософське питання – питання про самогубство. Судити про те, варте чи не варте життя того, щоби бути

живим, - значить відповідати на основне питання філософії”

“Проблеми філософії на всьому шляху її історії завжди ті ж самі. Але погляд на них з боку окремих філософів є різним. Кожна справді нова філософія висуває на перший план якійсь новий момент, однаково необхідний всім іншим для загальної повноти філософії”

“Людина за своєю природою є вільною, але не завжди розуміє, як варто скористатися своєю свободою. Філософія відкриває людині горизонт життєвого вибору, допомагаючи здійснити його свідомо”.

“Філософія досліджує сутність самої істини, самого добра, самої краси; вона досліджує саму сутність буття і життя, досліджує самий дух людини та природу її найважливіших дій...”

Яке із наведених визначень предмету філософії видається вам найбільш виправданим, придатним для життя? /С. Петрушенко Практикум з філософії/.

Література

- 1.** Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І. —Х. : Консум, 2000.
- 2.** Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник для студ. вузів. / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
- 3.** Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
- 4.** Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
- 5.** Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів //В.Г.Нестеренко. - К.: Абрис, 1995.
- 6.**Лисняк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом //Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посіб. /Упорядники М.Ф. Тарасенко та ін. — К., 1993. — С. 510-521.
- 7.** Чижевський Д. Що таке філософія // <http://litopys.org.ua/cultur/cult11.htm>
- 8.** Мамардашвили М. Как я понимаю философию. - М., 1990.
- 9.**Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? - М., 1991.

Тема 2. Типологія філософських систем

Семінарське заняття 2. Зародження філософського знання. Філософія античного світу та Середніх віків.

Основні поняття та категорії: космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм, теїзм, атеїзм, деїзм, монізм, дуалізм, субстанція, гностицизм, матеріалізм, ідеалізм, діалектика, стоїцизм, епікуреїзм, телеологія, атомізм, натурфілософія, метафізика, неоплатонізм, есхатологія, апологетика, патристика, схоластика, томізм, номіналізм, реалізм, Універсалії, теодицея.

План

- 1.** Особливості постановки та вирішення онтологічних, гносеологічних, антропологічних та методологічних проблем в античній і східній філософії
- 2.** Постановка і осмислення найважливіших філософських проблем в школах античності.
- 3.** Проблема співвідношення віри і розуму, філософії та релігії як основні питання середньовічної філософії. Філософські погляди А. Августина.
- 4.** Розвиток схоластики як формування раціоналістичного підходу до релігійної проблематики. Основні філософські положення Ф. Аквінського.

5. Особливості формування і основні риси філософських ідей Київської Русі.

Питання для обговорення:

1. Космоцентризм і основні поняття античної філософії (Космос, Природа, Логос, Ейдос, Душа та ін.)

2. Основні школи античної філософії та їх представники. Постановка і осмислення найважливіших філософських проблем: філософія природи, проблема першооснови світу, проблема руху і т.д.

3. Етичні вчення елліністично-римського періоду розвитку філософії.

4. Соціально-філософські вчення Античності.

5. Теоцентричність як світоглядний принцип філософії Середньовіччя.

6. Основні філософські проблеми середньовічної філософії: теодицея, розум і воля, душа і тіло.

7. Морально-етична проблематика та розуміння людини у культурі Київської Русі.

Питання для самостійної роботи:

1. Що об'єднує всіх досократиків при вирішенні онтологічних проблем?

2. Як пройшла зміна акцентів стосовно питання про устрій світу від періоду ранньої античної

філософії до періоду її розквіту?

3. Чому онтологічна проблематика стала менш актуальною в елліністично-римський період?

4. Як змінилося розуміння сенсу людського життя від класичного періоду античної філософії до елліністично-римського періоду?

5. Що змусило Платона створити свій проєкт ідеальної держави?

6. Який з проєктів державного устрою більш реалістичний: Платона чи Аристотеля?

Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Які філософські методи античної філософії зародилися в її гносеологічних пошуках?

8. Джерела української філософської думки.

9. Онтологічна та гносеологічна проблематика діячів культури Київської Русі.

Теми доповідей та есе:

1. Обґрунтуйте поєднання в межах античного світогляду поняття «Космос», «Логос», «Гармонія».
2. Від Піфагора до Платона: становлення образу Античного Космосу.
3. Значення фізики й метафізики Аристотеля для розвитку європейської філософії.
4. Вчення Епікура про насолоду і подолання страху.

5. Римський стоїцизм.
6. Етика Цицерона.
7. Бог, Людина і Світ в середньовічній Схоластиці.
8. Божественне передвизначення і свобода людини як проблема середньовічної філософії.
9. Проблема співвідношення понять сутність і існування, створене і вічне в контексті середньовічної філософії.
10. Середньовічна філософія та проблема доказу буття Бога.
11. Зміна позицій в середньовічній гносеології: від «вірую тому, що абсурдно» через «вірую, щоб знати» до «знаю, щоб вірити».
12. Суперечка про природу загальних понять - номіналізм, реалізм, концептуалізм.
13. Відмінність теології від філософії в осмисленні суті світобудови.

Література

1. Філософія : підруч. / за ред.. Горлач М.І. —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник для студ. вузів. / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.

4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Платон. Діалоги. - Харків: Фоліо. 2008
6. Татаркевич Владислав. Історія філософії. — Львів : Свічадо, 1997. - Т. 1 : Антична і середньовічна філософія.
7. Історія української філософії : Навч. посібник /за ред. Горського В. С. — К. : Наук. думка, 1997.
8. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000
9. Гайденко П.П. История греческой философии в ее связи с наукой.
10. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. - М., 1991.

Семінарське заняття 3. Філософія Відродження та Просвітництва. Німецька класична філософія.

Основні поняття та категорії: гуманізм, антропоцентризм, натурфілософія, пантеїзм, механістичний матеріалізм, реформація, контрреформація, утопізм, протестантизм, секуляризація, раціоналізм, емпіризм, атрибут, деїзм, атеїзм, дуалізм, монізм, монада, індукція, дедукція, феномен, ноумен, відчуження, формація.

План

- 1.** Особливості ренесансного гуманізму, неоплатонізму та натурфілософії.
- 2.** Формування класичного типу раціональності. Механіцизм, раціоналізм та емпіризм в західноєвропейській філософії Нового часу.
- 3.** Німецька класична філософія як втілення класичного типу раціональності.
- 4.** Боротьба проти католицизму, обґрунтування православної догматики та формування професійної філософії в Україні (XVI-XVII ст.).

Питання для обговорення:

- 1.** Натурфілософія епохи Відродження.
- 2.** Філософія людської особистості в епоху Відродження.
- 3.** Філософія та ідеологія Реформації.
- 4.** Гуманістичні ідеї українських інтелектуалів кін. XV — початку XVII ст.
- 5.** Вихідні принципи філософської позиції Г. Сковороди
- 6.** Філософські погляди українських діячів XVIII – XIX ст.
- 7.** Філософська концепція П. Юркевича.
- 8.** Пріоритет гносеології та методології у філософії Нового часу.

9.Розробка моделі нового історичного суб'єкта в філософії Просвітництва

10.Німецька класична філософія. Вчення І.Канта та Ф.Гегеля.

11.Діалектичний та історичний матеріалізм К.Маркса і Ф.Енгельса.

Теми доповідей та есе:

- 1.** Людина, Бог, Суспільство в світогляді Відродження.
- 2.** Космос і релігія епохи Відродження.
- 3.** Ідеальне життя мешканців острова Утопія.
- 4.** Діяльність Острозького культурно-освітнього центру.
- 5.** Філософські погляди українських полемістів початку XVII ст.
- 6.** Філософія у братських школах.
- 7.** Зв'язок гносеології і онтології: монізм, дуалізм, плюралізм в концепціях Нового Часу.
- 8.** Обґрунтування нової картини світу та її динаміка (І. Ньютон, Г. В. Лейбніц).
- 9.** Пантеїстичний монізм Б.Спінози в поглядах на матерію, природу, пізнання, людину, суспільство.
- 10.** Концепція рівності, свободи і власності Ж-Ж. Руссо.
- 11.** Філософське значення відкриттів І. Ньютона

12. Цілісність, структурованість і пізнаваність буття як одні з основних проблем класичної німецької філософії.
13. Принцип тотожності буття і мислення, його трансформації в німецькій класичній філософії
14. Кантівський агностицизм.
15. Енциклопедія філософських наук Гегеля.
16. Криза традиційної форми філософського знання в середині ХІХ століття.
17. Комунізм-суспільство без відчуження.

Література

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник для студ. вузів. / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Історія української філософії : Навч. посібник /за ред. Горського В. С. — К. : Наук. думка, 1997.
6. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.
7. Асмус, В.Ф. Иммануил Кант / В.Ф. Асмус. – М.: Высшая школа, 2003.

8. Соколов, В.В. Европейская философия XV–XVII веков: Учеб. / В.В. Соколов. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2003.

Семінарське заняття 4. Зміна філософської парадигми у філософії ХХ ст.

Основні поняття та категорії: ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм, феноменологія, позитивізм, несвідоме, архетип, психоаналіз, лібідо, сублимація, воля, герменевтика, екзистенція, абсурд, сцієнтизм, антисцієнтизм, антропологія, персоналізм, кордоцентризм.

План

1. Зміна філософської парадигми у філософії ХХ ст. і становлення некласичного типу раціональності. Філософські погляди Шопенгауера, К'єркегора.

2. Проблема наукового знання та мови: неопозитивізм, структуралізм, прагматизм, герменевтика.

3. Проблема людини як основна проблема філософії ХХ ст. Особливості тлумачення сутності людини, її буття, свободи, творчості, комунікації, трансценденції в екзистенціалізмі, персоналізмі, філософській антропології, неофрейдизмі.

4. Українська філософія XIX-XX ст. у контексті світової філософської думки.

Питання для обговорення:

1. Перехід від класичної філософії до неklasичної в кінці XIX ст. Заперечення класичної спадщини і формування нових принципів.

2. Творчість українських культурних діячів середини XIX – поч.. XX ст. (О. Потебня, М. Драгоманов, І. Франко).

3. Філософські ідеї в Україні XX століття (Б.Кістяківський, В. Вернадський, М. Грушевський, В. Винниченко, Д. Донцов, Д. Чижевський)

4. Проблеми науки, пізнання, мови в позитивістської філософії.

5. «Справжнє існування» у екзистенціалістів.

6. «Філософія життя»: принципи ірраціоналізму, інтуїтивізму, волюнтаризму.

7. Психоаналіз, екзистенціалізм і персоналізм про сутність людини і культури.

Теми доповідей та есе:

1. Позитивізм і виникнення філософії науки.

2. Ф. Ніцше про «волю до влади».

3. Проблема переоцінки цінностей в працях Ф. Ніцше

3. Архетипи «колективного несвідомого» К. Юнг.
4. Концепція відкритого суспільства К. Поппера.
5. Екзистенціалізм про значення «прикордонних ситуацій».
6. Основні напрями релігійної філософії ХХ ст.
7. Свобода в працях Е. Фрома
8. Свобода в філософії ХХ століття.
9. Національна ідея в українській філософії ХІХ ст.
10. Філософські засади поглядів І. Франка
11. Інтегральний націоналізм Д. Донцова
12. Концепція української філософії Д. Чижевського

Література

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій: Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Історія української філософії : Навч. посібник / за ред. Горського В. С. — К. : Наук. думка, 1997.
6. Історія філософії України: Хрестоматія. — К., 1993

7. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.
8. Ортега-і-Гасет Х. Мистецтво в теперішньому і майбутньому / Вибрані твори. — К., 1994. — С. 306-314.
9. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас. Вибрані твори. — К., 1994. — С. 306-314.
10. Маньковская Н. Эстетика постмодернизма. — Спб., 2000.

Тема 3. Філософське розуміння світу.

Семінарське заняття 5. Проблема буття в філософії.

Основні поняття та категорії: буття, час, простір, матерія, рух, розвиток, прогрес, регрес, суще, існування, субстанція, монізм, дуалізм, плюралізм, матеріалізм, ідеалізм.

План

1. Категорія буття, її філософський сенс і специфіка.
2. Проблема єдності та багатоманітності світу. Поняття «матерія», «субстанція». Монізм, дуалізм, плюралізм.
3. Основні філософські концепції розвитку. Понятійно-категоріальний апарат діалектики.

4. Поняття простору та часу. Час та вічність: їх релігійне, наукове та філософське тлумачення.

Питання для обговорення:

1. Проблема буття у філософії. Основні теорії буття.
2. Моністичні і плюралістичні концепції буття.
3. Буття речей, процесів і станів.
4. Людське буття. Суспільне буття.
5. Картини світу: буденна, релігійна, філософська, наукова.
6. Принцип матеріальної єдності світу. Категорії матерії, простору, часу, руху.
7. Теорія матерії у світлі досягнень сучасної науки.
8. Рух і розвиток: принципи і закони діалектики.
9. Основні категорії діалектики.
10. Принцип загального зв'язку явищ. Детермінізм. Поняття функціонального зв'язку.

Теми доповідей та есе:

1. Наукова картина світу в уявленнях Галілея, Ньютона та Канта.
2. Соціальний простір і соціальний час.
3. Креаціонізм і його особливості в іудаїзмі, християнстві та ісламі.
4. Поняття «природи» і особливості його

формування та еволюції.

5. Ідеалізм, матеріалізм, натуралізм: походження, сутність та історичні типи.

6. Еволюція уявлень і сучасне філософське поняття категорій простору і часу.

7. Філософське поняття матерії. Атрибути матерії.

8. Проблема початку світу в часі, кінченість і нескінченість Всесвіту.

Література:

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.

2. Філософія : Курс лекцій: Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.

3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.

4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.

5. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів //В.Г.Нестеренко. - К.: Абрис, 1995.

6. Основы онтологии: Учеб. пособие / Под ред. Ф. Ф. Вякерева, В. Г. Иванова, Б. И. Липского, Б. В. Маркова.- Спб., 1997

7. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.

Тема 4. Проблема людини у філософії.

Семінарське заняття 6. Людина та її буття як предмет філософського осмислення.

Основні поняття та категорії: індивід, особа, особистість, індивідуальність, антропосоціогенез, евтаназія, танатологія, відчуження, фаталізм, волюнтаризм, духовність.

План

1. Людина як проблема філософії: історія і сучасність.
2. Антропосоціогенез: основні чинники та їх взаємозв'язок.
3. Життя і смерть: вихідна проблема людського буття.
4. Свобода як цінність. Свобода, необхідність, відповідальність.

Питання для обговорення:

1. Основні феномени людського буття.
2. Дух, душа, духовність.
3. Концепції походження людини. Релігія, філософія, наука. Антропосоціогенез.
4. Біологічне, соціальне, духовне в людині.
5. Проблема життя і смерті в духовному досвіді людини.
6. Творчість як неповторна риса людського існування.

7. Людина, індивід, особистість. Людина та маса.
8. Свобода і свавілля – рівні співвідношення.
9. Свобода та її види.

Теми доповідей та есе:

1. Проблема самогубства та його філософське осмислення.
2. Евтаназія – жити чи померти?
3. Етичні та правові аспекти евтаназії.
4. Філософські проблеми клонування людини.
5. Смерть та життя – як невіддільні частини цілого.
6. Життя після смерті.
7. Людина і самотність.
8. Відчуження і проблема людського існування.
9. Проблема визначення сутності людського буття.
10. Сенс життя: проблема «істинного» та «неістинного» буття.
11. Поняття самотності в філософії та психології.
12. Я-Ти-Ми: феномен діалогу та монологу в людському існуванні.
13. Сенс Любові.
14. Свобода у Фрома: мати чи бути?
15. Свобода та необхідність в історії філософії.

Література:

- 1.** Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
- 2.** Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
- 3.** Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
- 4.** Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
- 5.** Видриган М.В. Свавілья як проблема сучасної філософії. Навчальний посібник. - Черкаси: Видавничий відділ ЧНУ, 2006
- 6.** Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.
- 7.** Рудницька У.Б. Концепції свободи та необхідності: основні етапи становлення від Демокріта до Гегеля / Мультиверсум. Філософський альманах. - К.: Центр духовної культури, - 2004. - № 40.. – С. 36-43.
- 8.** Гроф С., Хэлифакс Дж. Человек перед лицом смерти. -М.: Изд-во Трансперсонального Института,1996
- 9.** Франкл, В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М., 1990.
- 10.** Фромм, Э. Душа человека / Э. Фромм. – М., 1992. – С. 179 – 374.

11. Фромм, Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Э. Фромм. – Минск ООО Попурри, 1998.

12. Фрейд, З. Я и Оно / З. Фрейд // Очерки по психологии сексуальности. – Минск: ООО Попурри, 1999.

Тема 5. Свідомість як проблема філософії.

Семінарське заняття 7. Свідомість як проблема філософії.

Основні поняття та категорії:

Свідомість, підсвідоме, несвідоме, архетип, самосвідомість, інтенціональність, дух, душа, духовність.

План

1. Духовні виміри людського буття: дух, душа, свідомість, самосвідомість, несвідоме, духовність.

2. Властивості свідомості: інтенціональність, універсальність, суб'єктивність, активність, системність. Свідомість та мова.

3. Свідомість як система. Архетипи колективного несвідомого.

4. Свідомість та самосвідомість. Суспільна, масова, індивідуальна свідомість.

Питання для обговорення:

1. Концепція свідомості. Наукове трактування генезису свідомості.
2. Проблема ідеального. Походження і сутність свідомості. Структура свідомості.
3. Мислення та мова.
4. Принцип відображення і еволюція психіки в живій природі.
5. Структура людської психіки. Свідомість і несвідоме.
6. Свідомість та мова.
7. Свідомість та самосвідомість.

Теми доповідей та есе:

1. Генеза свідомості з позиції природознавства, психології, теології, філософії.
2. Мозок, психіка, інтелект, свідомість – рівні співвідношення.
3. Інтуїція і уява.
4. Свідомість та інформація.
5. Свідомість та проблема моделювання мислення.
6. Змінені стани свідомості.
7. Свідомість та проблема сприйняття.
8. Проблема «штучного інтелекту».
9. Суспільна та масова свідомість.

10. Рефлексивні та інтенціональні стани свідомості.
11. К.-Г. Юнг та архетипи колективного несвідомого.
12. Поняття свідомості в східній філософії.

Література:

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Симонов П.В. О двух разновидностях неосознаваемого психического: под- и сверхсознании // <http://monsimulacres.at.ua>
6. Мишлав Д. Корни сознания: История, наука и опыт высвобождения скрытых возможностей психики// <http://monsimulacres.at.ua>
7. Винник Д.В. Рефлексивные и интенциональные состояния сознания. Специфика и соотношение. // <http://monsimulacres.at.ua>
8. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.

9. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів //В.Г.Нестеренко. - К.: Абрис, 1995.

Тема 6. Зміст пізнавальної діяльності

Семінарське заняття 8. Пізнання: його структура та динаміка

Основні поняття та категорії: гносеологія, епістемологія, раціональне, ірраціональне, емпіризм, гностицизм, агностицизм, скептицизм, істина, сенсуалізм, діалектика, метафізика.

План

- 1.** Пізнання як філософська проблема. Основні гносеологічні концепції філософії.
- 2.** Форми логічно-дискурсивного пізнання: поняття, судження, умовиводи. Основні закони правильного мислення.
- 3.** Філософські концепції істини. Істина як процес.
- 4.** Наука як соціальний інститут суспільства. Особливості сучасної наукової картини світу.

Питання для обговорення:

- 1.** Пізнання як культурно-історичний процес
- 2.** Єдність пізнавальної та предметно-практичної діяльності.

3. Специфіка чуттєвої та раціональної форми пізнання
4. Проблема істинності пізнання та його можливостей
5. Класичний та неklasичний типи раціональності.
6. Наукове пізнання, його особливості та рівні.

Теми доповідей та есе:

1. Чи існує межа пізнаваності світу?
2. Знання та віра: спільне та особливе.
3. Пізнання та інтуїція.
4. Роль не свідомих процесів в структурі пізнання.
5. Сумнів. Скептицизм та його історичні типи.
6. Причини та специфіка наукових революцій
7. Заблудження та його роль у пізнанні.
8. Інформаційна революція в історії людства.
9. Проблема моральної відповідальності вченого.

Література

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій: Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.

3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Філософія науки : Конспект лекцій / за ред.Пронського В.М. — К., 1997.
6. В.В.Чешев Проблема познання в філософії // <http://monsimulacres.at.ua>
7. К. Поппер Что такое диалектика // <http://monsimulacres.at.ua>
8. Філософія. Хрестоматія / за ред. Демчик І.В. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000.

Тема 7. Соціальне буття та його специфіка

Семінарське заняття 9. Соціальна філософія.

Основні поняття та категорії: соціум, соціальне, суспільство, прогрес, регрес, стагнація, індивід, особа, особистість, індивідуальність, цивілізація, індустріальне суспільство, технологічне суспільство, техніка.

План

- 1.Філософські принципи аналізу суспільства. Поняття суспільства і суспільного буття.
2. Суспільство як цілісна система.
- 3.Індивідуальне і соціальне в суспільному бутті. Комунікативна природа соціального.

4. Ідея прогресу в соціальній філософії. Науково-технічний прогрес: його перспективи та наслідки.

Питання для обговорення:

1. Еволюція філософського розуміння суспільного життя людей і її історії.
2. Проблема побудови теоретичної моделі суспільства. Структура суспільства.
3. Громадянське суспільство і держава.
4. Відчуження як соціально-філософська проблема.
5. Культура і цивілізація; критерії їх типології.
6. Аналітичні і синтетичні концепції цивілізацій.
7. Проблеми кризи, розпаду, становлення та розвитку культур і цивілізацій.
8. Роль техніки в розвитку людської цивілізації.
9. Інформаційне суспільство: філософський аналіз процесу становлення.
10. Глобальні проблеми сучасності.

Теми доповідей та есе:

1. Проблема типологізації історичного процесу (О. Шпенглер, К. Маркс, А. Тойнбі, М. Вебер).
2. Сенс і цілеспрямованість історичного процесу.
3. Філософські моделі соціальної реальності.
4. Форми суспільної свідомості.
5. Феномен відкритого суспільства.
6. Суспільна психологія та суспільна ідеологія.

7. Соціальна природа відчуження.
8. Можливі сценарії розвитку цивілізації на Землі.
9. Технократичні концепції в соціальній філософії.
10. Критика техніки в філософських концепціях.
11. Інформаційні революції в історії людства.
12. Вплив інформаційних технологій на сучасну культуру.
13. Проблема інформаційного кризи.
14. Глобальні проблеми, кризи та катастрофи: співвідношення понять.
15. Глобалізм і антиглобалізм: суть конфлікту.

Література

1. Філософія : Підруч. / за ред.. Горлач М.І.(заг.ред.). —Х. : Консум, 2000.
2. Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник / за ред.. Бичко І. В — К. : Либідь, 1993.
3. Філософія : Підруч. для студ. вузів / за ред. Заїченко Г.А. (ред.). — К. : Вища шк., 1995.
4. Філософія : Навч. посіб. / за ред. Петрушенко В. — К. : Каравела, 2001.
5. Сучасна соціальна філософія : Курс лекцій. / за ред.. Андрущенко В. П. — К. : Генеза, 1996.
6. Комунікативна соціальна філософія: Підручник для ВНЗ./ за ред. Ермоленко А.М.- К., 1999

7. Лайон Девід. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії //Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник /Упоряд. В.Лях. – К., 1996. – С.362-380.
8. Людина і культура в умовах глобалізації // Збірник наукових статей. – К., 2003.
9. Пахомов Ю. Україна та виклики глобалізації // День, 7 серпня 2001 р.
10. Попович М.В. Глобалізація та проблема виживання людства //Практична філософія. – 2001. – № 3. – С.117-124.
11. Проблеми духовного відродження культури українського суспільства ХХ століття. –К. 1999.

Перелік запропонованих тем рефератів та контрольних робіт.

1. Світогляд і філософія як форми людського самовизначення в світі.
2. Філософія, релігія та мистецтво як форми людського освоєння світу.
3. Соціальна функція філософії.
4. Україна та українська культура в контексті проблеми співвідношення західного та східного типу цивілізацій.
5. Сучасна оцінка вихідних філософських ідей буддизму.
6. Сучасна оцінка основних ідей конфуціанства.

7. Феномен античної філософії в європейській історії.
8. Значення ідей античної натурфілософії для сучасної філософії та науки.
9. Впливи античної філософії на розвиток української філософської думки та культури.
10. Сучасне значення провідних ідей християнської патристики.
11. Загальні особливості схоластичної філософії та її представники.
12. Ідеї містицизму у європейській середньовічній філософії.
13. Загальні особливості європейській середньовічній філософії.
14. Вплив ідей Візантійської патристики на культуру Київської Русі.
15. Вплив ідей італійського гуманізму на духовні процеси в Україні.
16. Сутність та причини утвердження механістичного світогляду в Європі Нового часу.
17. Мислення “здорового глузду” та його філософська оцінка.
18. Філософські ідеї європейського Просвітництва та їх сучасне значення.
19. І.Кант – засновник німецької класичної філософії: вихідні ідеї.

20. Г.Гегель: провідні ідеї.
21. Філософія Л.Фейєрбаха.
22. Вплив ідей німецької класичної філософії на розвиток української філософії.
23. Песимістична етика А.Шопенгауера та її сучасна оцінка.
24. Ідеї філософії С.Кіркегора; С.Кіркегор як попередник екзистенціалізму.
25. Філософія марксизму про предмет та завдання “наукової філософії”.
26. Філософські ідеї Ф.Ніцше та їх суперечливий вплив на громадську думку. Ф.Ніцше та ніцшеанці.
27. Місце філософії ХХ ст. у історії європейської філософії; особливості філософії ХХ ст.
28. Представники та ідеї екзистенціалізму.
29. Сцієнтистська філософія ХХ ст.
30. Ідеї фрейдизму та неофрейдизму у філософії ХХ ст.
31. Культурологія у філософії ХХ ст.: ідеї та представники.
32. Провідні напрями релігійної філософії ХХ ст.
33. Філософський постмодерн: вихідні ідеї та їх оцінка.
34. Філософія та соціальні процеси в сучасному українському суспільстві.

35. Провідні особливості української філософії та їх оцінка.
36. Етичні ідеї в українському просвітництві.
37. Сучасна оцінка основних здобутків філософії Г.Сковороди.
38. Класичне та неklasичне розуміння буття.
39. Сучасна космологія та квантова механіка про світобудову.
40. Проблема виникнення людини в її сучасному окресленні.
41. Поняття особи та особистості. Роль особи в історії.
42. Поняття та різновиди свободи. Свобода як цінність.
43. Проблема людського безсмертя: різні виявлення та аспекти.
44. Людина в пошуках сенсу буття та власного життя.
45. Проблеми і складнощі наукового вивчення свідомості.
46. Людська свідомість, діяльність і творчість.
47. Свідомість і мова.
48. Взаємні впливи наукового, мистецького та життєво-досвідного пізнання.
49. Істина та життєва правда.
50. Якісні відмінності суспільної історії від природних процесів.

51. Предмет та проблеми філософії історії.
Філософія історії про засади історичних процесів.
52. Чи існує прогрес в культурі?
53. Поняття цивілізації.
54. Основні аспекти співвідношення культури та цивілізації.

Перелік питань для складання іспиту з філософії.

1. Визначення філософії: історичні форми і сучасність.
2. Філософія в системі культури.
3. Філософія і наука.
4. Місце і значення історії філософії в освоєнні філософського знання.
5. Культурно-історичні передумови виникнення філософії.
6. Західна і східна традиції філософствування.
7. Особливості розвитку і проблематика давньоіндійської філософії.
8. Характерні риси давньокитайської філософії.
9. Основи періодизації західноєвропейської філософії.
10. Основні етапи розвитку давньогрецької філософської думки.

11. Уявлення про сутність і першоначала світу в античній натурфілософії.
12. Підходи до розуміння сутності людини у софістів і Сократа.
13. Загальна характеристика філософії Платона.
14. Загальна характеристика філософії Аристотеля.
15. Етичні уявлення епікурейців і стоїків.
16. Особливості, періоди розвитку та основні проблеми середньовічної філософії.
17. Проблема співвідношення віри й знання у філософії Хоми Аквінського.
18. Антропологічні та натурфілософські ідеї епохи Відродження.
19. Основні філософські проблеми в філософії Нового часу.
20. Проблема методу у філософії Нового часу.
21. Філософія Р.Декарта.
22. Французьке Просвітництво: основні ідеї та персоналії.
23. Класична німецька філософія: основні ідеї та персоналії.
24. Новизна гносеологічних та етичних уявлень Канта.
25. Своєрідність гегелівської діалектики.
26. Марксистська філософія: вихідні положення й історичні форми.

27. Перехід від класичного до неklasичного етапу розвитку західної філософії.
28. Ірраціоналізм ХІХ ст.: ключові філософські ідеї та персоналії.
29. Основні тенденції і напрямки західної філософії ХХ ст.
30. Розвиток уявлення й особливості розуміння буття в історії філософії.
31. Філософський зміст проблеми свідомості.
32. Різноманітність шляхів розуміння свідомості в історії філософії.
33. Свідомість і самосвідомість.
34. Свідоме і несвідоме. Розуміння несвідомого в концепціях Фрейда та Юнга.
35. Основні проблеми теорії пізнання.
36. Визначення знання в філософії.
37. Теорія пізнання, її предмет і метод.
38. Форми чуттєвого й раціонального пізнання.
39. Філософські концепції істини та її критеріїв.
40. Скептицизм як філософська позиція.
41. Поняття про науку. Проблема виникнення науки.
42. Періодизація історії науки: класична, неklasична та постнеklasична наука.
43. Рівні наукового пізнання: емпіричний і теоретичний.

44. Методологія та основні групи методів наукового пізнання.
45. Проблема, гіпотеза, теорія як основні форми наукового пізнання.
46. Наука як соціокультурний і цивілізаційний феномен.
47. Формування й історичний розвиток проблематики філософії людини.
48. Проблема співвідношення природи й сутності людини в історії філософії.
49. Індивід і соціум. Поняття про особу.
50. Проблема свободи

Рекомендована навчально-методична література

Базова література

1. Філософія. Підручник для ВНЗ. За ред. Горлача М.І., Кременя В.Г.-К., 2001
2. Філософія. Підручник . В 2-х част. За ред. Ілліна В.М.,- К., 2002
3. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навч. посібник. -К., 1995
4. Філософія. Навч. посібник Русин П.В., Світайло Л.Д.- Рівне, 2000 9. Вступ до філософії. Підручник для ВЗН. Заг. ред. Волинка Г.І., Огородник І.В.-К., 2000

5. Мир філософії. Книга для читання.- В 2-х частях. -М., 1991 11. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій.-К., 1996
6. Горський В.С. Історія української філософії.-К., 1996
7. Комунікативна соціальна філософія: Підручник для ВНЗ. Заг ред. Ермоленко А.М.-К., 1999
8. Петрушенко В.Л. Філософія. Навч. посібник. Вид ".-К., 2002
9. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій.-К., 1999
10. Етика. Навч. посібник. За ред. Лозового В.О.-К., 2002
11. Естетика. Навч. посібник. Заг. ред. Лозового В.О.- К., 2003
12. Основи естетики. Навч. посібник для ВНЗ. Заг. ред. Левчук Л.Т., Оніщенко О.І.-К., 2000
13. Релігієзнавство. Підручник для ВНЗ. Заг ред. Калініна Ю.А., Харьковченка Е.А. - К., 1998
14. Лубський В.І. Релігієзнавство. Підручник для ВНЗ.- К., 1997 20.
15. Русин П.В. Основи релігієзнавства. Курс лекцій. - Рівне, 1999
Журнали «Вопросы философии», «Человек»,
"Філософська думка"

Додаткова література

1. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. - К.: Наукова думка, 2000. - 272с.
2. Горак Г.І. Філософія. - К.: Вілбор, 1997. - 272с.
3. Шаповалов В.Ф. Основы философии от классики к современности. М.: ФАИР-ПРЕСС, 1998. - 576с.
4. Сілаєва Т.О. Філософія. Курс лекцій, - Тернопіль, СМП Астон, 2003. - 216с.
5. Лях В.В., Пазенок В.С. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія. К.: Ваклер, 1996. - 428с.
6. Касьян В.І. Філософія. - К.: Знання, 2004. - 406с.
7. Читанка з історії філософії. У 6 кн./ Під ред. Волинки Г.І. - К.: Довіра, 1992-1993.
8. Татаркевич В. Історія філософії. - В 3 т. - Львів.: Свічадо, 1997.
9. Горський В.С. Історія української філософії. - К.: Наукова думка, 1996. - 287С.
10. Философский энциклопедический словарь -М ИНФРА- М, 1999. - 576С.

Наукові статті

1. Кремень Т. В. Історія створення, цілі та завдання Римського клубу // "Практична філософія", № 3 (4), 2001. – С. 126 – 137.

2. Левченко Є. В. Роль глобалізаційних конфліктів у формуванні світового співтовариства // Практична філософія. – № 3 (25), 2007. – С.122-128.
3. Людина і культура в умовах глобалізації // Зб. наук. статей. – К., 2003.
4. М'язова І. Ю. Національна ідентичність та націоналізм в контексті міжкультурної комунікації // Практична філософія, № 3 (25), 2007. – С. 163-167.
5. Разумовський С. О. Моральна легітимація підприємницької активності // Практична філософія. – № 1 (27) . – 2008. – С. 81-87.
6. Ятченко. В.Ф. Космологічний міф у давньоукраїнській міфології // Практична філософія. – № 3 (4). – 2001. – С. 189 – 194.

Першоджерела

1. М. Бердяєв. Філософія свободи. – Харків: «Фоліо», 2004. – С.698-712
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К., 1994. – С.19-33.
3. Воробйова Л. С. Принципи дослідження взаємодії глобалізації і культури // Практична філософія. – № 1 (19) . – 2006. – С.94-97.

4. Кессіді Ф.Х. До проблеми «грецького чуда» // *История европейской культуры: Уч. пособие.* – К., 2002. – С.87-93.
5. Козловець М. А. Глобалізація як чинник деструкції ідентичності // *Практична філософія*, № 3 (29), 2008. – С.210-218.
6. *Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посіб./ упорядники М.Ф.Тарасенко та ін..* – К.,1993. С.315-322.
7. Кримський С. Нова раціональність – утвердження духовності / Кримський С.Запити філософських смислів. – К., 2003. – С. 94-110.
8. Куташ І. Категорія щастя у філософії Сковороди // *Хроніка 2000. Вип. 37-38.* – С. 335-349.
9. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом. // *Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посіб. /Упорядники М.Ф. Тарасенко та ін.* – К., 1993. – С. 510-521.
10. Лосев А.Ф. Дванадцять тезисов об античній культурі // *Дерзание духа.* – М., 1988. – С. 153-170.
11. Лях В.В. Глобалізація в контексті постіндустріальної реальності. / *Людина і культура в умовах глобалізації // Збірник наукових статей.* – К., 2003. – С. 63-70..

12. Ніцше Ф. Народження трагедії, чи Еллінізм і песимізм / Ф.Ніцше. Твори. – М.,1990. – С.468-483.
13. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас. Вибрані твори. – К., 1994. – С. 306-314.
14. Сковорода Г. Розмова п'яти мандрівників про істинне щастя в житті. // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. Вип. 37-38. – С. 323-331.
15. Сорокин П. Кризис нашего времени // Культурология: Учеб. пособие для студ. техн. вузов. / Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – М., 2001. – С. 242-256.
16. Сорокин П.А. Нормативна ли наука этика и может ли она ею быть? / Этическая мысль научно-публицистичное чтение . – М., 1990. – С. 327-348.
17. Шпенглер О. Людина і техніка. //Культурология. XX век. Антология. – М., 1995. – С. 454-492 або //Культурология: Учеб. пособие для студ. техн. вузов. /Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – М., 2001. – С. 430-441.
18. Чижевський Д. Теорія символів Г.С.Сковороди. Хроніка 2000. Україна: філософський спадок століть. Вип. 39-40. – С. 58-66.

19. Франк С. Смысл життя / Смысл життя. Скарби російської релігійної філософської думки. – М., 1994. – С. 523-533; 561-571.
20. Фром Е. Людина для себе. – Мн., 1998. – С. 626-635.
21. Юнг К. Психологія і художественне творчество / Культурологія: Учеб. посіб. для студ. техн. вузов. / Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – М., 2001. – С. 293-397.
22. Юркевич П.Д. Серце і його значення в духовному житті людини, за вченням слова Божого // Україна: філософський спадок століть. Хроніка, 2000. – С. 563-573.
23. Ясперс К. Духовна ситуація часу / Зарубіжна філософія ХХ століття. Книга 6. – К., 1993. – С. 100-114

Інтернет-посилання

1. Архипович Д. Глобалізація як явище: позитивні та негативні риси. // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/arhypovych.htm>
2. Богданов В.С. . Авторитет особистості: елементи структури та соціальні прояви. // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_54/Bohdanov.htm

3. Герасимова Е.М. Ментальність у структурі цінностей і цілей економічного знання // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_62/Multiversum_62.htm
4. Дашкевич Я. До проблеми глобалізації. // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/dashkevych.htm>
5. Джеймісон Ф. Постмодернізм і суспільство споживання // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/jameson.htm>
6. Зінчук В. Погляд на глобалізацію: соціально-філософський аспект. // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/zinchuk.htm>
7. Климова О.В. Вплив традиції на особистість і суспільство. // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_62/Klymova.pdf
8. Климова О.В. Ідентичність особистості з культурною традицією. // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_64/%CA%EB%E8%EC%EE%E2%E0.pdf
9. Куровська О.С. Поняття “символ” у конкретно-історичному вимірі // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_52/Kurovska.htm
10. Наумова Н.В. Язичницькі традиції у духовній культурі нашого народу // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_54/Naumova.htm

- 11.** Мюллер К. Молодіжні субкультури // <http://www.ji.lviv.ua/n24texts/mueller-ukr.htm>
- 12.** Пруденко Я. Субкультура – втеча від свободи // <http://www.ji.lviv.ua/n46texts/prudenko.htm>
- 13.** Усик А.В. Діалог культур: західна та китайська традиційна філософія (загальний огляд) // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_45/Usyk.htm
- 14.** Хейко Ш. Глобалізація, (де)цивілізація і мораль // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/schrader.htm>